

Makai József

Szerbiai erőátcsoportosítás

Koszovó elszakadása és a szerb kormány bukása

A politikailag instabil Szerbiában valamivel több, mint másfél év alatt – ha az alkotmányról szóló referendumot is számoljuk – immár a negyedik „történelmi” és „sorsdöntő” szavazásra készülnek. A választásra jogosultak újfent a „jobb életre” (azaz az európai integrációra) és/vagy „Koszovó megőrzésére” voksolhatnak – úgy, hogy közben az Európai Unióhoz nem közeledett az ország, a priština parlamenti pedig 2008. február 17-én kikiáltotta a terület függetlenségét. A belgrádi kormánykoalíció három héttel élte túl Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltását. A kormányfő szerint nem tudtak megállapodni az egységes állami politika folytatásában, ezért működésképtelennek nyilvánította a koalíciót és a parlamenti feloszlását kezdeményezte. Az államfő elfogadta az érvelést, így Szerbiában előrehozott parlamenti választásokat tartanak 2008. május 11-én.

Nehéz kezdet

A második Koštunica-kormányt nehezen hozták össze, és rövid ideig működött. A választás és a koalíció megalakítása között százhusz nap telt el, és az alkotmányos határidő lejártá előtti percekben megszavazott kabinet tíz hónapig volt működőképes.

A 2007 januárjában tartott parlamenti választáson ismét a Szerb Radikális Párt (*Srpska radikalna stranka – SRS*) bizonyult a legerősebb politikai erőnek Szerbiában, és a 250 fős országgyűlésben, a skupština-ban a mandátumok közel harmadát szerezte meg. A kormányt tehát elsősorban az SRS ellenében kellett létrehozni. A radikalizálódó Szerbia rémképétől ideges nemzetközi közösség mindenképpen az úgynevezett „demokratikus tömb” pártjából álló kormányt szeretett volna Belgrádban tudni, egy olyan kabinetet, amelyben jelentős szerephez jut legfontosabb szövetségeseik és reménységük, a Boris Tadić

államfő vezette Demokrata Párt (*Demokratska stranka – DS*). Ez a remény és elvárás Vojislav Koštunica számára jelentett előnyt, mert a Szerbia Demokrata Pártja (*Demokratska stranka Srbije – DSS*), illetve a vele közös listán induló Új Szerbia (*Nova Srbija – NS*) koalíciós (és zsarolási) potenciálja lett a legszámottevőbb.

Koštunica maximálisan kihasználta a lehetőséget. A maratoni hosszúságú, többfordulós tárgyalások alatt ellenlábasai egy pillanatig sem feledkezhetek meg arról, hogy a DSS-nek és a radikálisoknak együtt 128 képviselőjük van. Ezt a Szerbia Szocialista Pártja (*Socijalistička partija Srbije – SPS*) esetleges bevonásával kényelmes többséggé növelhették volna. Ezt az erőt Koštunica a koalíciós tárgyalások hajrájában látványosan demonstrálta is.

A leendő koalíció viszonylag hamar körvonalazódott, mert a DSS kizárta, hogy a Liberális Demokrata Párttal (*Liberalna demokratska partija – LDP*) és a vele választási koalíciót alkotó Szerbia Polgári

A 2007-es parlamenti választás eredménye

Párt vagy választási koalíció	Szavazat (db)	Eredmény (%)	Mandátum
SRS	1 153 453	28,60	81
DS	915 854	22,71	64
DSS-NS	667 615	16,55	47
G17 Plus	275 041	6,82	19
SPS	227 580	5,64	16
LDP-GSS-SDU-LSV	214 262	5,31	15
VMSZ	52 510	1,30	3
Lista a Sandžakért koalíció	33 823	0,84	2
Szerbiai Romák Uniója	17 128	0,42	1
Preševo-völgyi albán koalíció	16 973	0,42	1
Roma Párt	14 631	0,36	1

Forrás: Vreme

Szövetségével (*Gradjanski savez Srbije – GSS*), a Szociáldemokrata Unióval (*Socijaldemokratska unija – SDU*) és a Vajdasági Szociáldemokrata Ligával (*Liga socijaldemokrata Vojvodine – LSV*) bármiben is megegyezzen. A Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) ezúttal pontosan mérte fel, hogy csak dekoráció lenne a kormányban, és kimaradtak a tárgyalásokból.

A parlamenti többséget a DS, a DSS–NS és a liberális technokratának mondott G17 Plus koalíciója biztosíthatta. Ennek ellenére a koalíciós tárgyalások nehezen haladtak és minden várakozást meghaladóan elnyúltak. Több ponton alakult ki nézeteltérés, de a legjelentősebb természetesen a miniszterelnök személye körüli konfliktus volt. Tadić több alkalommal is kijelentette, hogy a kormányfőt a legnagyobb koalícióképes erő, a DS soraiból kell kiválasztani, és Božidar Đelićet nevezte meg miniszterelnök-jelöltként. A DSS–NS azonban ezt nem akarta elfogadni. A tárgyalások idején több konstrukció szivárgott ki. Ezek alapján látszott, hogy a DSS nagy árat kért volna a kormányfői posztért cserébe – így

például a védelmi tárcát (a belügyi mellé), vagy legalább a Tadić emberének tartott Zdravko Ponoš altábornagy, vezérkari főnök menesztését.

A legnagyobb „találmánynak” azonban egy ún. hatodik elv bevezetése bizonyult a kormányprogramba. A tárgyalások során ugyanis a DS szembesült a tárgyalópartnerek ultimátumszerű feltételével: az államfő és a miniszterelnök nem kerülhet ki ugyanabból a pártból. A DSS egy ponton még azt is felajánlotta Tadićnak, hogy legyen kormányfő. A DS-nek azt kellett mérlegelnie, hogy mi a kockázatosabb: ha Koštunica miniszterelnökként irányítja a kabinetet, vagy ha nem vállal kormányzati tisztséget, és kívülről a koalíció és a koalíciós partnerek gyengítésén dolgozik.

Tadić egy ideig ellenállt, és elvetette a „hatodik elv” alkalmazását, mondván, hogy annak akkor lenne értelme, ha az államfőt a parlamentben választanák, nem pedig közvetlenül. A DS ellenlépésként egy „nulladik elv” alkalmazását szabta feltételül, azt követelve, hogy a DSS lépjen ki a radikálisokkal és a szocialistákkal alko-

tott helyi, önkormányzati koalíciókból. A „hatodik” és a „nulladik elv” közé a leendő koalíció pártjai a következő prioritásokat ékelték programjukba: 1) a koszovói kérdés rendezése, 2) a háborús bűnösök feletti ítélezésben illetékes hágai Nemzetközi Törvényszékkel való együttműködés, 3) az európai integráció, 4) a gazdaság fejlesztése, 5) a korrupció és a bűnözés elleni harc. Ha ezeket tekintjük a kormány fő céljainak, akkor megállapíthatjuk, hogy Koštunica második kabinetje nagyon gyengén teljesített. Koszovó hivatalosan elszakadt Szerbiától, a legkeresettebb háborús bűnösök kiadatására egyre kisebb az esély, az EU-s integráció megrekedt, a szervezett bűnözés és a korrupció elleni harc pedig a különféle „maffiák” – „csődgondnoki”, „útdíj-”, „vamos”, futballmaffia” stb. – elleni látványos, sok letartóztatással járó, ám egyelőre kevés valódi eredményt felmutató akciókban merült ki. Egyedül a gazdaság fejlődött (2007 során a GDP 7 százalékot meghaladó mértékben is bővült), ami természetes is egy olyan állam esetében, ahol a privatizáció és a nyitás nemrég kezdődött. Ugyanakkor a jelenlegi politikai válság azzal fenyeget, hogy sokat ront a szerb gazdaság eddigi eredményein.

Mivel a koalíciós tárgyalások látszólag holtpontra jutottak, egyre többen kezdtek a választások megismétléséről spekulálni. Koštunica ekkor egy váratlan lépéssel dinamizálta a kormányalakítást, és még a számára kedvező végeredményt is kikényszerítette. A skupština 2007. május 7-i ülésén a DSS–NS, az SPS és az SRS szavazataival Tomislav Nikolićot, a radikálisok alelnökét (valójában ügyvezető elnökét) megválasztotta a törvényhozás élére. Nikolić ugyan azt mondta, hogy nem fogják kívülről támogatni az esetleg kisebbségből kormányzó DSS vezette kormányt, és koalícióra sem lépnek vele, de

Koštunica ezzel a húzással bebizonyította, hogy a „demokratikus tömbön” kívül is találhat partnereket. Taktikája eredményes volt: 2007. május 15-én megválasztották Szerbia új kormányát.

Koštunica megtarthatta a miniszterelnöki posztot, és a DSS kapta meg az igazságügyi és a belügyminisztérium (a rendőrség, a csendőrség és a polgári titkosszolgálat) ellenőrzését, míg a „népi koalíció” kisebbik tagjának, az NS-nek jutottak a jelentős költségvetéssel járó infrastrukturális beruházások. A DS 12 miniszteri poszthoz jutott, övék lett például a védelmi, a külügyi és pénzügyi tárca, Đelić pedig az EU-integrációt felügyelő kormányfő-helyettes lett. A biztonsági szektor koordinálását ellátó Nemzetbiztonsági Tanács létrehozásával valamennyire még az államfő is megerősödött, hiszen a testületnek hivatalból Tadić lett az elnöke.

Ám a széthullás és a bukás előre kódolva volt ebben a koalícióban.

A bizalmatlanság kormánya

A kormány létrehozása idején már Koszovó áll a szerb politika középpontjában.

A bécsi tárgyalássorozat eredménytelenül ért véget, a koszovói albánok és a szerb politikusok nem tudtak megállapodni az 1999 óta ENSZ-igazgatás alatt álló tartomány jövőbeni státusáról. A tárgyalásokat vezető Márton Ahtisaari volt finn elnök, az ENSZ-főtitkár különmegbízottja már betervezte volna jelentését, amikor a belgrádi parlament 2006 novemberében elfogadta, majd népszavazáson is megerősítette Szerbia új alkotmányát. Ezzel a szerb kormány időt nyert. Ahtisaari a 2007. januári parlamenti választást is megvárta, ám utána nyilvánossá tette javaslatát, amelyben korlátozott független-

séget és a nemzetközi közösség által ellenőrzött államiságot javasolt az ENSZ BT 1244-es határozata alapján (is) Szerbia tartományaként elismert területnek. A Koszovó-politika a koalíciós tárgyalásoknak is egyik lényeges eleme volt. Koštunica a kormányzati struktúrába beillesztette a Koszovó-ügyi minisztériumot, amivel elérte, hogy a tartomány függetlenségének közelgő kikiáltására adandó válaszok megfogalmazásakor a miniszterelnök és a DSS álláspontja mindig hangsúlyosan megjelenhetett. Másrészt gyengítette a demokratákat. A külügyet ugyan a DS kádere, Vuk Jeremiæ vezette, és számos alkalommal szólalt meg Koszovó ügyében. Ám a Koszovó-ügyi minisztérium létrehozása lehetővé tette, hogy Koštunicáék is megjelenjenek Szerbia külkapcsolatainak alakítói között.

Beiktatási beszédében Koštunica azt mondta, hogy a „teljes és egyenrangú” EU-tagság a kormány egyik célja, és ezért felgyorsítja a jogharmonizációt. Ugyanakkor jelezte, hogy az uniós tagság nem lehet kompenzáció a területi veszteségekért. A legfontosabb feladatnak az állam egyértelmű Koszovó-politikájának kidolgozását, és ennek végrehajtása során az állami intézmények egységének megőrzését nevezte. A kormány eleve elvetette és semmisnek nyilvánította az egyoldalúan kikiáltott függetlenség bármilyen formáját. A frissen megválasztott miniszterelnök azt is jelezte, hogy az egyoldalúan kikiáltott

koszovói függetlenség bármilyen elismerését Szerbia barátságtalan gesztusként értelmezi majd, és a belügyekbe való beavatkozásnak „komoly következményei” lesznek a kétoldalú kapcsolatokban. A priština parlamenti aktusára adott belgrádi reakciók egy részét tehát már a kormányfő programadó beszéde is előre jelezte.

Az Ahtisaari-tervet Belgrád elutasította, és Moszkva segítségével ismét időt nyert. A százhusz napos tárgyalássorozat az USA, az EU és Oroszország képviselőjéből álló „trojka” felügyelete alatt zajlott, és – ahogyan az előre látható volt – eredménytelenül ért véget. Az albán és a szerb álláspont kibékíthetetlen volt. A szerb javaslat – hogy Koszovó a szuverenitáson kívül minden egyéb területen önállóságot élvezzen – túl későn érkezett. A nemzetközi tárgyalásokkal párhuzamosan a szerb kormány elkezdte a hazai közvélemény felkészítését. Ha valaki arra számított, hogy a kabinet majd megkísérli elmagyarázni, hogy Koszovó megmentésére vajmi kevés esély van, akkor csalódnia kellett. Ellenkezőleg: a szerb kormány nagyszabású, társadalmi mozgósító kampányba kezdett. Nem is eredménytelenül, mint az a Politikum ügynökség Szerbia területén, 1300 fős reprezentatív mintán készített felméréséből is kiderül.

Az államfő és a miniszterelnök látszólagos egysége mögött már nagyon korán jelentkeztek azok az árnyalatnyi különbségek, amelyek végül szakadáshoz vezet-

Mi lenne Koszovó státusának legigazságosabb megoldása? (%)

Önállóság	5,78
Autonómia Szerbián belül	53,53
Felosztás szerb és albán részre	28,48
Tartós nemzetközi protektorátus	2,25
Nem tudja/nem válaszol	9,96

Amennyiben az EU-csatlakozás feltétele Koszovó függetlenségének elismerése lenne, ön szerint el kellene-e fogadni azt? (%)

Igen	15,76
Nem	73,92
Nem tudja/nem válaszol	10,33

tek, illetve az előrehozott parlamenti választás kiírásának fő ürügyei lettek. Minden közös fellépés és látszólagos egység ellenére Tadić és Koštunica között nem volt meg a kölcsönös bizalom minimuma. Ennek részben személyes okai lehetnek, ám lényegesebb az, hogy eltérően ítélik meg Szerbia jövőbeni céljait, és a megvalósításukhoz vezető utat. Koštunica és a DSS fenntartásokkal fogadták az államfő integrációs elkötelezettségét. Úgy vélték, hogy túlzottan engedékeny, és végső soron kész lenne hallgatólagosan elfogadni Koszovó függetlenségét. Koštunica szerint Tadićék megelégednének annak közlésével, hogy Szerbia sohasem ismeri el Koszovót, ám az önmagában „semmit sem jelent”, és csupán az elnök propagandisztikus célzattal hangoztatja, hogy az EU-nak „nincs alternatívája”.

Koštunica érvelésében kétségtelenül van igazság. Tadić és a demokraták (valamit a G17 Plus) a szerb politikában az uniós integráció letéteményeseiként és élcsapatként lépnek fel. Kommunikációjukban és kampányaikban a csatlakozás szerepelt prioritásként – Koszovót mintha csak a tehetetlenség okán említették volna. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az elnök feltétlenül tévedne. Nem látszik ugyanis értelmes alternatívája az unióhoz való csatlakozásnak, és még Oroszország nagyhatalmú belgrádi nagykövete is az uniós tagságra bátorította a szerb politikát. Koštunica olyan „harmadikutas” politikus, aki meg sem kísérelte fellelni az alternatív utat. A DSS sem számít unióellenes pártnak (de

még a radikálisok sem azok); inkább arról van szó, hogy bázisukat a „nemzeti érdekek védelmének” jól hangzó és könnyen népszerűsíthető elvével akarják szélesíteni. Szerbia – minden pozitív változás ellenére – még mindig elszigetelt állam. Lakosainak többsége útlevéllal sem rendelkezik, alig érintkezik a külvilággal, és minimális fogalma van arról, hogy mit jelentene az EU-tagság. Ezt a társadalmat könnyű riogatni az integráció veszélyeivel, illetve könnyű hitegetni a vízummentes utazás és a beáramló pénz perspektívájával.

Egyébként minél közelebbinek tűnt Koszovó függetlenségének kikiáltása, Brüsszel annál hangzatosabb ígéreteket tett. Az unió gyakran úgy viselkedett, mintha éppenséggel Koštunica prekonceptióját akarta volna igazolni, és a tagságot a tartományért cserébe ajánlta volna. Ezt a konzervatív jobboldal és a „hazafias értelmiség” könnyen az integrációpárti demokraták ellen fordíthatta. Az uniós csatlakozást egyébként a megkérdezettek közel 70 százaléka támogatta – tehát nem csak az úgynevezett „demokratikus tömb” szavazói. Ám közben Koszovóról sem mondtak volna le.

Az államfő és a miniszterelnök küzdelme sorozatban idézte elő a koalíciós válságokat. Az elnökválasztáson például a „népi koalíció” nem támogatta Tadićot, hanem saját jelöltet indított Velimir „Velja” Ilić, a kormány primitív, erőszakos és alpári infrastrukturális miniszterének, az Új Szerbia elnökének személyében. Az elnökválasztás második fordulójába a radikális Nikolić

Az Európai Unió jogállamiság missziója Koszovóban (*European Union Rule of Law Mission in Kosovo – EULEX*). Az Európai Unió 2008. február 16-án, egy nappal Koszovó függetlenségének kikiáltása előtt hagyta jóvá az EULEX-missziót. A mintegy kétezer fős művelet célja, hogy a telepítés megkezdésétől számított négy hónap után átvegye az ENSZ-től a Koszovó feletti nemzetközi felügyeletet, gondoskodik a terület függetlenedési folyamatának jogállami mederben tartásáról, ellenőrizzé a demokrácia és az emberi jogok – különösen az ott maradó szerbek kisebbségi jogainak – tiszteletben tartását a függetlenség első éveiben. A misszió igazságügyi szakértőkből, rendőrökből, vámosszolgálatból, valamint egy polgári képviselőből tevődik össze. Vezetője Yves de Kermabon francia tábornok, a KFOR 2005 szeptemberében leköszönt parancsnoka, az EU különleges képviselője pedig Pieter Feith holland diplomata. A térségbe már 2006 áprilisában megérkezett egy mintegy 120 fős előkészítő csoport, amely azonban a függetlenség kikiáltása után kirobbant szerb tüntetések miatt az északi Mitrovicából biztonsági megfontolásokból kénytelen volt távozni. A tulajdonképpeni EULEX-misszió március elején egyelőre egy körülbelül 20 fős állománya érkezett Koszovóba. A művelet költségeit az első tizenhat hónapra 205 millió euróra becsülik.

Stabilitási és Társulási Megállapodás (*Stabilisation and Association Agreement – SAA*). A stabilitási és társulási folyamat az Európai Unió politikai keretrendszere a balkáni országok számára, melynek célja, hogy segítsen a régió országainak a csatlakozásra való felkészülésben. A tagállamok által ratifikált megállapodás az unióval kialakított kapcsolatuk mérföldkövét és az integrációjuk első lépését jelentheti. A megállapodásban az adott ország vállalja, hogy európai standardoknak megfelelő politikai, gazdasági, kereskedelmi, emberi jogi reformokat indít útjára, cserébe pedig jelentős technikai, anyagi segítséget, valamint piaci kedvezményeket kap. A megállapodást az Európai Unió Horvátországgal és a volt jugoszláv Macedón Köztársasággal 2001-ben, Albániával 2006-ban, Montenegróval pedig 2007-ben írta alá. Szerbiával és Bosznia-Hercegovinával a tárgyalások 2007-ben kezdődtek meg, s a társulás lehetősége a frissen függetlenné vált Koszovó előtt is nyitva áll.

jutott elsőként, megelőzve Tadićot. A DSS–NS néhány nap után közölte: támogatják Tadić újraválasztását, ha módosítják a koalíciós szerződést, és a soron következő kormányülésen együttesen elítélik az unió döntését, hogy Koszovóba küldi misszióját. Mivel a DSS szerint az EULEX megsértené Szerbia területi egységét és szuverenitását, a koalíciós partnertől azt várták, hogy a már parafált Stabilitási és Társulási Megállapodást (*Stabilisation and Association Agreement – SAA*) nyilvánítsák érvénytelennek. A „népi koalíció” szerint a parlament csak akkor ratifikálhatta volna az SAA-t, ha az EU ismét elismeri Szerbia területi egységét – Koszovóval mint tartományával együtt.

A kampányát az uniós jövőképre építő Tadić nem fogadhatta el ezt az ultimátumot, így a miniszterelnök nem támogatta koalíciós partnerének újraválasztását. Tadić pedig referendumnak – a Szerbiában szinte állandóan hivatkozási alapul szolgáló „sorsdöntő szavazásnak” – nevezte a második fordulót és ismét a kisebbségek szavazataival győzött a radikális jelölttel szemben. Győzelmét annak ellenére megkönnyebbüléssel fogadta a nemzetközi közösség, hogy az operatív irányítás Szerbiában is a kormányfő hatásköre. A diadal pillanataiban akadtak, akik a demokrata jelölt győzelmében Koštunica vereségét vélték látni. A miniszterelnök viszont már a választás másnapján kirobbantotta a következő kormányválságot.

Az EU egy hat pontból álló politikai megállapodást ajánlott Szerbiának. A dokumentum valójában egy súlytalan szándéknyilatkozat, amelyben rögzítik, hogy az SAA-t később írják alá, továbbá felgyorsítják a politikai együttműködést, a szerbiai egyetemistákat pedig bekapcsolják az uniós ösztöndíj-programok egy részébe. A kormány többsége (a DS és a G17 Plus)

szerette volna aláírni a nyilatkozatot, ám a „népi koalíció” (DSS–NS) ellenezte, mondván, az aláírással tudomásul vennék Koszovó küszöbön álló elszakadását. A demokraták a kormányon belül akarták először megvitatni a kérdést (ám a miniszterelnök nem hívta össze a kabinet ülését), a „népiek” viszont a parlament összehívását követelték (aminek a skupština demokrata elnöke, Oliver Dulić nem tett eleget). Mindkét fél a többséget kereste: a DS–G17 Plus a kabinetben van többségben, a DSS–NS pedig a parlamentben számíthat a radikálisok és a szocialisták szavazataira. A konfliktus feloldására megállapodtak abban, hogy egységes Koszovó-politikát folytatnak. Ebben egyébként nem volt vita közöttük.

Koszovó elszakadása és a szerb válaszlépések

Amíg Belgrádban koalíciós válságok sorozata zajlott, a koszovói kormány – Washingtonnal és Brüsszellel együttműködve – a terület függetlenségének kikiáltására készült. Priština és a nemzetközi közösség gondja az volt, hogy nem tudták kiszámítani Belgrád válaszlépéseit. Miközben remélték, hogy Belgrád reakciója csak jelképes lesz, mivel „felismeri az új realitást”, közben arra is készültek, hogy Szerbia keményen megtorolja a függetlenség kikiáltását. Dezinformációs kampánya révén Szerbia rá is játszott ezekre a félelmekre: a kormány a tárcákkal elkészítette az úgynevezett „cselekvési tervet”. A konkrét intézkedéseket államtitokká nyilvánították, a nyilvánossághoz pedig olyan részletek „szivárogtak” ki, amelyekből arra lehetett következtetni, hogy Szerbia a közvetlen fegyveres beavatkozásokon kívül minden rendelkezésére álló eszközzel kész „meg-

büntetni” Koszovót és a Koszovó függetlenségét elismerő államokat. Az elszakadás előestéjén Priština-ban arra számítottak, hogy Belgrád valamiféle gazdasági blokád alá vonja a tartományt, megszakítja az áramszolgáltatást és a távközlést.

Február 17-én a priština-i parlament kikiáltotta a terület függetlenségét. A belgrádi kormányfő nem sokkal később közölte, hogy a korábbi terveknek megfelelően semmisnek nyilvánítják a döntést és minden olyan dokumentumot, amelyet a függetlenségi nyilatkozat alapján hozna a priština-i törvényhozás. Az egy nappal később megtartott rendkívüli ülésén a belgrádi skupština jóváhagyta a kormány döntését. Koszovóban az első nap végén érezhető megkönnyebbüléssel vették tudomásul, hogy ennél több nem történt, és Szerbia részéről semmilyen retorzió nem következett be.

Ám arra mintha nem számítottak volna, ami ezután következett: Szerbia elkezdett úgy viselkedni, mintha Koszovó még mindig a tartománya lenne, és közben gyakorlatilag megvalósította a terület megosztását. Február 19-én a tüntetők felgyújtottak két határátkelőt a szerb-koszovói határon, felszámolva az ellenőrzést és a vámhivatalokat. Az akciók egyszerre, egy időben történtek, és elég nehéz elhinni, hogy a spon-tán népharag megnyilvánulásáról volt szó. Belgrád ugyan azt állította, hogy a koszovói szerbekkel nem egyeztettek az akció-ról, de azt legitim tettek tartotta. Slobodan Samardžić Koszovó-ügyi miniszter szerint Belgrádnak eddig az oktatásban, a szociális politikában, a kultúrában és az egészségügyben volt illetékesége Koszovó területén, de egyébként arra készült, hogy a tartomány északi részén átveszi a vámpolitika végrehajtását is.

A belgrádi kormány sem az áram-, sem a telefonszolgáltatást nem szüntette meg.

Gazdasági blokádot sem vezetett be, mondván, az elsősorban Szerbia lojális polgárait sújtaná. (A Szerbia és Koszovó közötti áruforgalom értéke 2007-ben 385 millió euró volt a szerb gazdasági kamara adatai szerint, ami azt jelenti, hogy a szerb kivitel 5,5-6 százaléka Koszovó felé irányul). Mladjan Dinkić gazdasági miniszter a „cselekvési terv” tárcáját érintő négy pontját ismertette: 1) a „társadalmi (állami) tulajdonban” lévő vállalatokat bekapcsolják Szerbia gazdasági rendszerébe, ezért márciustól kezdődően rendszeres állami szubvencióhoz jutnak, továbbá előkészítik a magánosításukat; 2) a mezőgazdaságot és a magánvállalkozásokat fejlesztik, közmunkákat szerveznek a szerbek lakta területeken, illetve szorgalmazzák az önfoglalkoztatást; 3) a vállalkozások általános fejlesztése; 4) a költségvetés elkülönített részéből kedvező, 15 ezer, illetve 30 ezer eurós hitelprogramot indítanak a kezdő és a meglévő vállalkozások részére.

A szerbiai állami vasúttársaság napi járatot indított Koszovó északi – szerbek lakta – részébe, a szerb nemzetiségű rendőrök pedig a terület középső részén lévő enklávékban elhagyták a koszovói rendőrség (KPS) sorait... Szerbia és a koszovói szerbek – mivel nem ismerték el az EULEX legitimitását – kizárólag az ENSZ-adminisztrációval voltak hajlandók kapcsolatot tartani. Ezzel tovább bonyolódott a helyzet, mert a szerbek láthatóan arra használták az UNMIK-ot, hogy az valamiféle pufferzónát működtessen köztük és az albán többségű középső és déli területek között. Egyelőre az sem világos, megkezdődhet-e a jogkörök átadása, és ha igen, mikor, mert az ENSZ és az EULEX között is tapasztalható feszültség és nézeteltérés.

A koszovói szerbek egy csoportja 2008. március 14-én behatolt a mitrovicai bíróságnak az UNMIK ellenőrzése alatt álló

épületébe azzal a követeléssel, hogy helyezték vissza őket állásaikba. Az ENSZ-igazgatás Belgrádnál is tiltakozott, és a nemzetközi rendőrségnek meghagyta, hogy foglalja vissza az épületet. Napokig semmi sem történt, majd március 17-én, a reggeli órákban az UNMIK rendőrei behatoltak a bíróság épületébe, és őrizetbe vették a tiltakozókat. A konvojt a szerbek megtámadták, miután elhagyta az épület udvarát. Mitrovica belvárosában órákig kaotikus állapotok uralkodtak. A KFOR és az UNMIK könnygáz és pirotechnikai eszközök alkalmazásával próbálta meg helyreállítani a rendet, közben a szerbek több alkalommal lőttek rájuk. Az összecsapásban egy ukrán nemzetiségű ENSZ-rendőr meghalt és több mint százan megsérültek. Az UNMIK rendőreit és civil alkalmazottait ki kellett vonni északról, és a területet a KFOR vonta ellenőrzés alá. Az UNMIK és a KFOR akcióján és a határátkelők lerombolásán kívül Koszovó függetlenségének első hónapjában csak Belgrádban voltak súlyos rendbontások: először, amikor a hulligánok megtámadták az amerikai követiséget és a McDonald's üzletét, másodjára pedig a kormány által szervezett nagyszabású tiltakozás ideje alatt és után. Ekkor nemcsak megrohamoztak néhány külképviseletet, hanem az amerikaiakat fel is gyújtották, Belgrád belvárosában pedig kifosztották a boltokat. A „népi koalíció” és a radikálisok egyébként megértéssel szemlélték az eseményeket, és azt az elszennvedett sérelemhez – a tartomány elvesztéséhez – képest enyhének találták.

A súlyos mitrovicai incidens pontosan a 2004. márciusi zavargások évfordulóján történt, ami nagyfokú tudatosságra utal: a bíróság épületében tiltakozókat napokkal korábban (vagy később) is ki lehetett volna rakni. Nem zárható ki, hogy az erőszak alkalmazásával az UNMIK új helyzetet

akart teremteni, mert jó ideje kénytelen volt az események után kullogni, és azok tempóját a szerbek diktálták.

A belgrádi koalíció széthullása

Ekkor azonban már csak ügyvezető kormány működött Belgrádban. Koštunica 2008. március 8-án közölte, hogy kormánya működésképtelen lett, és ezért előrehozott választások kiírását javasolta. Tadić államfő elfogadta a miniszterelnök javaslatát, és feloszlatta a skupštinát.

A második Koštunica-kormány látszólag egy ellenzéki indítvány miatt esett szét. A radikálisok beterveztettek egy határozati javaslatot, amelynek értelmében Belgrád csak akkor folytatja a csatlakozási tárgyalásokat az EU-val, ha az „világosan és egyértelműen” megerősíti, hogy tiszteletben tartja Szerbia területi egységét. Ez tulajdonképpen nem új javaslat, hiszen a koalíció korábban már ütközött e kérdésben. Nem meglepő ezért, hogy a radikálisok határozati javaslatát a szocialisták és a DSS–NS is támogatta, mondván: Szerbia nem csatlakozhat ahhoz a szervezethez, amelynek egyes tagállamai elismerik Koszovó függetlenségét. A kormány nagyobbik fele azonban ellenezte a dokumentum elfogadását, és a parlament elnöke félbeszakította a törvényhozás ülését. Egy hónapon belül másodszer állt be patthelyzet: a kormányfő a kabinet összehívását obstruálta, a parlamenti elnök pedig a törvényhozást nem hívta össze. A DS és a G17 Plus ismét azzal érvelt, hogy a határozati javaslatról először a kormányülésen kell tárgyalniuk. Ott aztán leszavazták a „népieket”. A miniszterelnök kijelentette, hogy megrendült a bizalma a koalíciós partnerekben, de ennek ellenére 2008. március 7-én még úgy tűnt, hogy a nézeteltérés áthidalható. Másnap délután

Koštunica bejelentette, hogy új választásokra van szükség.

Szerbia kétségtelenül nehéz helyzetben volt: az országot területi veszteség érte, és senkinek sem volt oka azt hinni, hogy ezt majd tétlenül szemléli a kormány. Ám a szerb állam végül is jelentősebb megrendülés nélkül vészeltte át a válság első hónapját. A bírálatok is főként a jobboldali „hazafias értelmiség” részéről érkeztek, akik éppen azt kifogásolták, hogy az állami vezetők eleve kizárták a fegyveres beavatkozás lehetőségét, és ezzel szűkítették saját mozgásterüket. A szerb állam eddigi válaszlépései racionálisak voltak, és nem okoztak helyrehozhatatlan károkat.

Nem egészen egyértelmű, hogy a konzervatívok valóban készek lennének-e szakítani az EU-val. Ám azt mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy eddig senki sem kifogásolta az EU és Szerbia gazdasági kapcsolatát – még a radikálisok sem. Egyelőre nincs is jele annak, hogy ez változna. A külföldi, főként uniós vállalatok, bankok zavar-talanul működnek, a privatizációból, koncessziókból nem zárják ki az európai cégeket, és Szerbiának az EU jelentősebb kereskedelmi partnere, mint Oroszország, a jelenlegi legszorosabb politikai szövetségese.

A kormány bukásának apropója ugyan Koszovó volt, de alapvetően mégis egy belpolitikai kalkuláció okozta a vesztét. Koštunica, a radikálisok és a szocialisták a gyors választásokban érdekeltek, mert Koszovó függetlensége felháborította ugyan a szerb társadalmat, de az is érzékelhető volt, hogy ez az érzelmileg túlfűtött állapot nem tartható sokáig. Koštunica az utóbbi másfél-két évét arra áldozta, hogy Koszovóval foglalkozzon, és most elérkezettnek láthatta az időt, hogy ezt szavazatokra konvertálja.

Tadić viszont ugyanebben a másfél-két évben az uniós integrációt szorgalmazta. A demokraták nyilvánvalóan arra játszott-

tak, hogy a Koszovó elszakadását követő felháborodás elül, és idővel ismét az EU-csatlakozás lehet a legattraktívabb politikai téma.

Ezért talán nem túlzás azt állítani, hogy az ádáznak ígérkező politikai küzdelem tétje Szerbiában sem az lesz elsősorban, hogy merre menjen az ország, hanem az, hogy ki vezesse. Ha Koštunica határozhatja meg az uniós integráció tempóját, akkor nagy rést ütne Tadić páncélján. A demokraták jelenlegi politikájának középpontjában a gyors EU-csatlakozás áll. Ha ezt lényegesen befolyásolni tudja más is – ne-

tán átveheti a kezdeményezést –, akkor az kikezdi Tadić és a DS szavahihetőségét.

A szerb politika – nyilvánvalóan a területi amputációt megelőző hosszú vajúadás miatt – meglehetősen „témaszegény” lett. Koszovó, illetve a koszovói elszakadás és az EU-csatlakozás kérdésének összekapcsolása jóformán az egyetlen téma, amivel polarizálni lehet a társadalmat. Ezért erről szól majd a kampány is. Az egyelőre nem látszik, hogy a mostani helyzet melyik tömbnek kedvez, és a jelenlegitől lényegesen különböző összetételű parlamentre lehet-e számítani. ■

Irodalom

International Crisis Group: Serbia's New Government: Turning from Europe. *Europe Briefing*, no. 46. (2007. május 31.).

Juhász József: Defenzív nacionalizmus és pragmatizmus a posztmiloševići Szerbiában. In uő.: *Két korszak határán. Tanulmányok Kelet-Európa jelenkortörténetéből*. Budapest, 2007, L'Harmattan – TDI Könyvek.

Juhász József: Koszovó útja a függetlenségig. *Nemzet és Biztonság*, 2008. 1. szám, 67–77. o.

Juhász Adrienn Lilla – Szilágyi Imre: A szerb elnökválasztás és következményei. Magyar Külügyi Intézet Hírlevél, 2008. február 14.

Makai József: Szerbia dokumentumai Koszovó jövőbeni státusáról. *Új Honvédségi Szemle*, 2006. 11. szám, 95– o.

Makai József: Koszovó és Szerbia: végjátékra készülve. *Egyenlítő*, 2008. 2. szám, o.

Források

Danas, Politika, B92, Vreme, NIN, Nova srpska politička misao, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Republička izborna komisija, illetve belgrádi, mitrovicai és priština-i személyes interjúk.